

platnosti úkonu, z něhož nájemce své právo na užívání nebytových prostor dovozuje, a to pro absenci náležitosti, jež v mezidobí přestala být podmínkou platnosti úkonu, měl by z takové okolnosti vyvodit příslušné důsledky jak pro úvahu o udržitelnosti striktního závěru podle § 39 obč. zák. (ve vztahu k dřívě platnému § 3 odst. 2, odst. 4 zákona č. 116/1990 Sb.), tak pro úvahu o rovnosti práv účastníků sporu. V tomto směru lze přisvědčit argumentaci dovolání, podle něhož zákonná omezení základních práv musí platit stejně pro všechny případy (srov. čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Jestliže po datu 3.12. 1999 (to je nabytí účinnosti zákona č. 302/1999 Sb.) došlo dokonce slovy zákona výslovně k důsledkům zastavení dosud zahájených řízení o udělení souhlasu obce s uzavřením nájemních smluv podle zákona č. 116/1990 Sb., odpadl požadavek tohoto předchozího souhlasu s uzavřením nájemních smluv a tyto nadále nabýly účinnosti a platnosti (za splnění ostatních předpokladů – podmíněk platnosti uvedených v § 3 zákona). Nastalá situace tak fakticky vytváří nerovnost mezi účastníky smlouvy uzavřených před tímto datem, jež uvedený předchozí souhlas postrádaly a mezi účastníky smlouvy uzavřených po přijetí zákona č. 302/1999 Sb. K odstranění tohoto nerovného postavení je proto soud oprávněn přihlídnout i tak, že žalobnímu nároku není povinen vyhovět...

Rovněž v rozsudku ze dne 30. 10. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1375/2003 Nejvyšší soud mj. poznamenal, že „Ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 116/1990 Sb. (pozn. autora: obsahující institut souhlasu obecního úřadu) ... se však stalo brzy po nabytí účinnosti nadbytečným a takřka obsoletním, neboť kompetence sledovat podmínky podnikání a kontrolovat jejich dodržování přešly, po vydání živnostenského zákona č. 455/1991 Sb. na živnostenské úřady. Ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb. tak začalo bránit realizaci zásady rovnosti účastníků smluvních vztahů (v poměru nájmu nebytových prostor s obchodním účelem vůči jiným nájemním vztahům) a omezovalo smluvní volnost kontrahentů. Tyto aplikační bariéry vedly ke zrušení podmíněk předchozího souhlasu obecního

úřadu, což se stalo až zákonem č. 302/1999 Sb. Následky právní úpravy v citovaném ustanovení, protiřečící dalšímu vývoji nájemních vztahů při obchodní činnosti, však velí vykládat ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb. s výraznou mírou restriktce, za současného šetření smluvních projevů při nájmu nebytových prostor pro obchodní účely.“

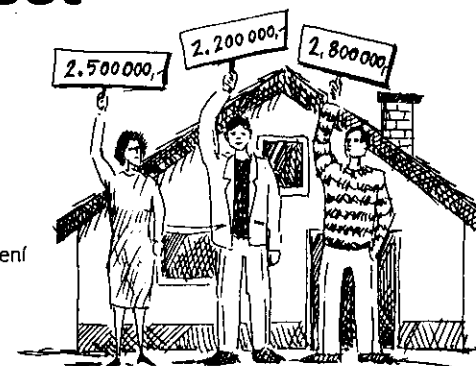
V. Závěr

Uzavírání smluv o nájmu nebytových prostor by účastníci měli věnovat mimořádnou pozornost a s jejich sepsáním se raději obrátit na osobu znalou práva (advokáta, notáře), neboť nedodržení obligatorních náležitostí smlouvy způsobuje její neplatnost a tedy zpochybňuje existenci nájemního vztahu. Problémy týkající se popsaného institutu souhlasu obecního úřadu byly upraveny novelizací zákona č. 116/1990 Sb., přičemž právní „osud“ dosavadních nájemních vztahů byl zase ústavně souladným způsobem vyřešen na půdě Nejvyššího soudu v rámci citovaných rozhodnutí. Z nich – souhrnně zrekapitulováno – vyplývá, že tam, kde podle dosavadní právní úpravy institut souhlasu k pronájmu nebytových prostor byl vyžadován, přičemž takový souhlas v předmětných případech dán nebyl, lze – s ohledem na novou právní úpravu (vyjmutí tohoto souhlasu, jenž byl nutný k existenci nájemního vztahu) – dovodit, že nájemní smlouvy již nejsou postiženy absolutní neplatností, resp., že je třeba respektovat obecný (občanskoprávní) princip vázanosti účastníků smlouvou (pacta sunt servanda), a to tím spíše, jestliže dosavadní vztahy mezi nimi byly respektovány. Jde o velmi významná soudní rozhodnutí, která přinášejí podnikatelům v postavení nájemců, ale i ostatně pronajímatelům rozumný (a spravedlivý) výklad cit. ustanovení zákona s ohledem na výše vyložené normativní změny. Nebude napříště tedy již v zásadě možno v uvedeném směru ex post zpochybňovat nájemní smlouvy, jako se tomu dělo doposud.

Znalecká činnost

JUDr. Karin Vrchová
JUDr. Pavel Vrcha

- Postavení znalců
- Rozsah znalecké činnosti
- Znalecká činnost v občanském soudním řízení
- Hodnocení znaleckého posudku
- Odměňování znalců

1. Úvod

Poznatky ze soudní praxe vypovídají o tom, že mnozí účastníci mají nepřesné informace o cíli a účelu znalecké činnosti, o poslání znalců v občanském soudním nebo trestním řízení, což souvisí často s podáváním nekalifikovaných podání, jež se vztahují k postavení znalců, znaleckým posudkům, či postupům soudů v probíhajících řízeních. V následujících řádcích se proto pokusíme nastínit základní aspekty znalecké činnosti, postavení a výkon znalců v řízení před soudy, zejména v občanském soudním řízení, když ponecháváme zcela stranou výkon tlumočnické činnosti.

Pokud v dalším textu bude zmiňován „zákon“, mluví se tím zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v případě označování „vyhlášky“ (ve zkratce „vyhl.“) se zase jedná o vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.

2. Postavení znalců

Znalecká činnost slouží především k tomu, aby zabezpečovala pro státní orgány (soudy, správní orgány a jiné subjekty) podklady zejména pro jejich rozhodovací činnost všude tam, kde je třeba odborného posouzení, k němuž je třeba zvláštních (odborných) znalostí. Znaleckou činnost přitom mohou vykonávat pouze znalci zapsaní do seznamu znalců, a výjimečně oso-

by, které byly ad hoc pro výkon znalecké činnosti ustanoveny. Znaleckou činnost též vykonávají znalecké ústavy a jiná pracoviště, jejichž seznam vede Ministerstvo spravedlnosti.

Znalce jmenuje pro jednotlivé obory ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu v rozsahu, v němž je ministrem spravedlnosti k tomu pověřen. Ministr spravedlnosti jmenuje a odvolává pro jednotlivé obory znalecké činnosti a pro odvětví oborů znalce, kteří jsou pracovníky ústředních orgánů, vysokých škol, vědeckých a výzkumných ústavů a dále ty, kteří jsou označeni ústředními orgány. Předsedy krajských soudů pověřuje ministr spravedlnosti jmenováním a odvoláváním znalců v ostatních případech; příslušný je předseda krajského soudu, v jehož obvodu má znalec bydliště.

Tak např. návrh na jmenování znalce může předsedovi krajského soudu podat kterýkoli státní orgán, vědecká instituce, vysoká škola, anebo organizace, u nichž takový kandidát pracuje. Pochopitelně podnět ke jmenování může učinit i sám žadatel o jmenování. Výběr znalce v podmínkách krajského soudu není nijak nahodilý, vychází ze zákonem stanovených podmínek, přičemž předseda krajského soudu musí zohlednit další okolnosti, které napoví, zda osoba žádající o jmenování má skutečně odborné a morální předpoklady k výkonu (velmi odpovědné) funkce znalce. Prvořadou podmínkou pro jmenování znalce je české státní občanství (v odůvodněných

případech tuto podmínku může prominout ministr spravedlnosti), žadatel musí mít potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, v němž má jako znalec působit, což se verifikuje nejen odpovídajícími doklady (diplomy) o získání příslušné odborné kvalifikace, nadstavbového studia, ale příp. i jakýmsi referenčními listy od fyzických či právnických osob, z jejichž obsahu vyplývají kladné informace o odborné erudici žadatele na místo znalce. Kromě odborných předpokladů, které jsou nezbytné pro řádný výkon znalecké činnosti, musí znalec mít také osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat. Nelze také opomíjet, že by žadatel měl mít osvojené základní znalosti práva a procesních předpisů, které jsou rovněž nezbytné pro řádný výkon znalecké činnosti (k tomu poznámky níže).

Na jmenování znalcem – i kdyby znalec splňoval výše uvedená kritéria – není právní nárok a to, zda žadatel bude či nikoli jmenován znalcem, je na výlučném posouzení ministra spravedlnosti, resp. předsedy příslušného krajského soudu. Ve výběrovém procesu tedy oprávněný subjekt posuzuje odborné a morální předpoklady žadatele pro výkon znalecké činnosti, přičemž nelze ani vyloučit požadavek, aby se žadatel podrobil psychologicko-diagnostickému vyšetření, jako je to běžné při obsazování jiných profesí v rámci výběrových řízení. Pro výkon řádné znalecké činnosti totiž nestačí, aby žadatel disponoval dostatečným množstvím odborných znalostí (to se ostatně u něj presumuje, má-li zájem být znalcem), ale i morálních předpokladů a schopností své odborné znalosti odpovídajícím způsobem – ve světle jednotlivých případů – zprostředkovávat laické veřejnosti tak, aby odborné posouzení a přijaté závěry byly určité a srozumitelné, logicky souladné a pochopitelné i neodborníkům. Znalec by tedy kromě odborných znalostí měl mít schopnost své závěry stručně a výstižně jak písemně, tak i ústně tlumočit, měl by být schopen v uvedeném směru vystupovat i před soudem, schopen osvojit si práci v terénu, s účastníky řízení a umět též reagovat na různá úskalí, s nimiž se jako ustanovený znalec v řízení může potkat (např. odmítnutí sou-

činnosti účastníků pro ohledání předmětu znaleckého úkonu, procesní podání vůči soudu atp.). Tyto všechny aspekty pak spoluurčují (řádný) výkon znalecké činnosti. Proto předseda přísl. krajského soudu je oprávněn se v uvedeném směru dotazovat orgánů a organizací, zda navrhovaný znalec (podle jejich názoru) splňuje podmínky pro jmenování.

Jestliže žadatel výše uvedená kritéria splňuje a pro ten který obor, resp. odvětví je třeba jmenovat či doplnit další znalce pro výkon znalecké činnosti, osoba k tomu pověřená jmenuje žadatele znalcem. Znalec je přitom povinen složit slib do rukou toho, kdo jej jmenoval. Z obsahu slibu pak vyplývá rozsah povinností, které je znalec povinen při své znalecké činnosti dodržovat (respektovat). V prvé řadě znalec musí dodržovat právní předpisy. Dále musí znalec vykonávat znaleckou činnost nestranně podle nejlepšího vědomí, musí plně využívat všech svých znalostí a zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se při výkonu znalecké činnosti dozvěděl.

Po složení slibu se znalec zapisuje do seznamu znalců, které vedou krajské soudy, v jejichž obvodu má znalec trvalé bydliště (ústřední seznam znalců vede Ministerstvo spravedlnosti). Protože výkon znalecké činnosti souvisí s realizací státní moci, jsou uvedené seznamy veřejně přístupné.

Bylo již shora uvedeno, že znalecká činnost slouží mimo jiné k tomu, aby zabezpečovala pro státní orgány podklady pro rozhodovací činnost. Nepochybně je však motivem osob, které znaleckou činnost vykonávají – vedle profesního zájmu a významu postavení znalce – i jejich finanční profit, neboť znalci jsou za výkon své činnosti honorováni. Taková činnost, při splnění dalších podmínek stanovených v obchodním zákoníku, je současně podnikatelskou činností (srov. např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 10. 1993, Cmz 38/92).

Zákon stanoví, že jsou-li v určitém oboru ústavy nebo jiná pracoviště specializována na znaleckou činnost, jsou státní orgány povinny vyžadovat posudky především od nich. Ve zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení mohou státní orgány po-

žádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek. Praxe je však taková, že soudy zpravidla přistupují k ustanovení znalce a teprve v náročnějších případech nebo za účelem podávání tzv. revizních posudků se obracejí na příslušné znalecké ústavy či vědecké instituce (k tomu viz poznámky níže).

V praxi mohou nastat situace, kdy v seznamu znalců není žádný znalec pro ten který obor, resp. odvětví, v jehož rámci např. soud potřebuje zajistit odborné posouzení. Tak např. v obvodu Krajského soudu v Ústí nad Labem není zapsán žádný znalec pro obor zeměměřičství. V takovém případě může např. některý okresní soud v Ústeckém kraji výjimečně ustanovit znalcem osobu, která není zapsána do seznamu a má potřebné předpoklady pro to, aby podala posudek a která s ustanovením vyslovila souhlas. Obdobně může být jmenována za znalce osoba v situaci, kdy znalec zapsaný do seznamu požadovaný úkon nemůže provést (např. znalec je vyloučen pro podjatost k věci či k účastníkům řízení), a nebo jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady (např. kdy v poměrně bagatelním sporu, který se však neobejde bez odborného posouzení, by bylo nutno ustanovit znalce, který bydlí ve vzdáleném místě od procesního soudu, takže náklady na znalecký úkon by byly neodůvodněně vysoké). Jestliže soud či jiný správní orgán přistoupí ad hoc ke jmenování znalce, je nezbytné, aby takto ustanovený znalec podal posudek teprve po složení slibu do rukou orgánu, který jej ustanovil.

V praxi (byť ojediněle) nastávají situace, kdy příslušný znalec (z různých důvodů) nemůže již nadále vykonávat svoji znaleckou činnost. Půjde např. o situace, kdy se dodatečně ukáže, že v případě tohoto znalce nebyly splněny podmínky pro jeho jmenování, a nebo jestliže tyto podmínky odpadly, nebo kdy po jmenování nastaly skutečnosti, pro které znalec nemůže svou činnost (např. pro špatný zdravotní stav) trvale vykonávat, a nebo jestliže znalec přes výstrahu neplní nebo porušuje své povinnosti. Mohou nastat také situace, kdy organizace, u níž je znalec zaměstnán, prokáže či signalizuje (orgánu, jenž

znalce jmenoval), že mu znalecká činnost brání v řádném výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru (např. kdy znalec využívá technického zázemí pro výkon své znalecké činnosti u svého zaměstnavatele a dochází ke „splývání“ výkonu jeho znalecké činnosti s výkonem práce, což je pochopitelně neslučitelné a v rozporu s právní úpravou). Konečně může jít o případ, kdy znalec požádá o své odvolání. Pochopitelně zánik funkce znalce nastává také tedy, jestliže znalec zemře. Jestliže je znalec z funkce odvolán nebo zemře, vyškrtne ho krajský soud ze seznamu. U znalců jmenovaných ministerstvem spravedlnosti vyrozumí Ministerstvo spravedlnosti o odvolání z funkce nebo o smrti krajský soud, v jehož obvodu má znalec bydliště.

3. Rozsah znalecké činnosti

Znalecká činnost znalců se realizuje v zásadě ve dvou směrech. Jde jednak o naplňování jejich základního poslání, kdy znalci provádějí znalecké úkony v probíhajících soudních (správních) řízeních a dále o činnost, kterou znalci podávají mimo tato řízení. Znalecké posudky totiž mohou znalci provádět i mimo (soudní, správní) řízení, a to na základě dohody s občanem, resp. fyzikou nebo právnickou osobou. Ač výsledkem této činnosti se stávají znalecké posudky, je třeba tyto produkty důsledně oddělovat od znaleckých posudků zpracovaných znalci v soudním či ve správním řízení. Jestliže totiž znalec na základě objednávky zpracuje pro objednatele (fyzickou či právnickou osobu) příslušný znalecký posudek k posouzení určité otázky odborného charakteru, je třeba na tento posudek pohlížet jako na důkazní prostředek – soukromou listinu vypracovanou znalcem. Není tedy možné takový znalecký posudek v případném soudním řízení podrobit dokazování jako znalecký posudek, který byl postupem předvídaným v ust. § 127 o.s.ř. (viz poznámky níže) zpracován soudem ustanoveným znalcem. V tom odlišení se mnohdy chybí a účastníci často vytýkají soudům, že pro posouzení otázky přistupují ke zpracování znaleckého posudku, i když soudy předložili znalecký posudek, který na základě jejich objednávky

pracoval soudní znalec. Tím však nedochází ke snížení důkazní hodnoty znaleckého posudku – soukromé listiny; naopak, takový posudek může sloužit jako důležitý verifikační podklad pro znalecké zkoumání odborné otázky, jako korektiv práce soudem ustanoveného znalce a v některých případech může vést soud k tomu, že údaje z něj vyplývající převezme za skutková zjištění, na rozdíl od zpracovaného znaleckého posudku, jestliže ten je např. vnitřně rozporný, vágní, vyhýbá se řešení (posouzení) některých otázek atp. Z hlediska dokazování to však nic nemění na skutečnosti, že předložili účastník k důkazu listinu označenou jako znalecký posudek, aniž si soud sám zpracování takového znaleckého posudku vyžádal, je nutno na takovou listinu pohlížet ve smyslu ustanovení § 129 o.s.ř. (nikoliv jako na znalecký posudek dle § 127 o.s.ř.), kterou je soud povinen hodnotit podle zásad vyjádřených v § 132 o.s.ř.

Protože znalecký posudek zpracovaný mimo řízení není posudkem ve smyslu ust. § 127 o.s.ř., není ani možné volat znalce, který takový posudek vypracoval, k jednání a vyslechnout jej jako znalce. Na druhé straně v některých sporech se jeví ekonomické spokojit se pouze se znaleckým posudkem zpracovaným mimo řízení. Může jít např. o situaci, kdy účastníci ve sporu o vypořádání společného jmění manželů se s takto předloženým posudkem spokojí, nemají k němu výhrady, přičemž ani soud nemá žádné pochybnosti o jeho správnosti a úplnosti.

4. Znalecká činnost v občanském soudním řízení

V následujících řádcích se ve stručnosti zmíníme o znalecké činnosti v občanském soudním řízení, v jehož rámci probíhá mezi účastníky určitý spor, pro jehož rozsouzení je nezbytné odborné posouzení věci znalcem. Především je třeba zdůraznit, že znalecký posudek ve smyslu občanského soudního řádu představuje jeden z mnoha důkazních prostředků, byť je svou povahou nezastupitelný. Znalec je přitom osobou (fyzickou či právníkou), která prostřednictvím svých odborných znalostí posuzuje skutečnosti,

kteří byly soudem určeny, a ve znaleckém posudku soudy sděluje subjektivní výsledek tohoto posouzení (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. 33 Odo 325/2001).

4.1 Vztah znaleckého posudku a potvrzení nebo odborného vyjádření

Ustanovení § 125 o.s.ř. stanoví, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské komory a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.

Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce. Není tedy možné (přípustné), aby soud, resp. soudce (byť by k tomu měl jinak i odbornou kvalifikaci) učinil si sám úsudek o určité otázce související s odborným posouzením. Takové závěry by vždy představovaly pochybení a v případě odvolání proti rozhodnutí spočívajícím na takovém „odborném posouzení“ by to byl vždy důvod ke zrušení rozhodnutí (s odůvodněním, že jde o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci). Tak např. Nejvyšší soud ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 1599/99 rozhodoval o dovolání v případě, kdy žalobci podanou žalobou uplatnili nárok na provedení opatření k zamezení vzniku škody (domáhali se vydání rozhodnutí, jímž by žalovaným byla uložena povinnost „odstranit stavbu jímký umístěnou pod garáží... a dále provést takové úpravy, které odvedou povrchové vody z prostranství před garáží...“) podle § 417 odst. 2 obč. zák. Soud prvního stupně provedl ve věci mimo jiné i znalecké dokazování, a na jeho základě dospěl k závěru, že k vlhnutí nemovitosti žalobců dochází jednak v souvislosti s existencí jímký, jednak v souvislosti s úpravou plochy před garáží žalovaných. V dlouhodobém působení vody na dům žalobců, způsobeném existencí jímký a uvedenými úpravami spatřoval vážné ohrožení domu žalobců. Odvolací soud důkaz znaleckými posudky neprovedl, pouze na základě místního

ohledání konstatoval, že na nemovitosti žalovaných jsou „známky“, resp. „stopy“ vlhkosti, konstatoval, že se jedná o pozůstatky dřívějšího vlhnutí a že nelze vyloučit, že jde o důsledek umístění domu žalobců. Z uvedeného vyplývá, že odvolací soud, který, jak vyplývá z § 127 odst. 1 o.s.ř., sám není oprávněn posuzovat skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, tak sám učinil odborný závěr o příčinách, rozsahu i možných důsledcích vlhnutí domu žalobců. Nejvyšší soud zde proto shledal, že odvolací soud pochybil, neboť řízení je zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Občanský soudní řád dále stanoví, že soud znalce vyslechne, resp. že znalci může také uložit, aby posudek vypracoval písemně (je-li ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek). Současně však umožňuje, že místo výslechu znalce může se soud v odůvodněných případech spokojit s písemným posudkem znalce. Podmínka zpracování znaleckého posudku není vždy nezbytná, a proto občanský soudní řád umožňuje, že místo posudku znalce lze použít potvrzení nebo odborné vyjádření, o jejichž správnosti nemá soud pochybnosti.

V praxi někdy vznikají nejasnosti vztahu mezi znaleckým posudkem a potvrzením nebo odborným vyjádřením, a to z hlediska tzv. „důkazní síly“ či z hlediska podmínek, za kterých je nezbytné zajistit znalecký posudek, anebo naopak kdy postačí předložit odborné vyjádření nebo potvrzení. Z ustanovení § 127 odst. 4 o.s.ř. lze dovodit, že nahrazení posudku potvrzením nebo odborným vyjádřením je důvodné v těch případech, kdy okolnosti případu nasvědčují tomu, že zpracování znaleckého posudku by bylo nevhodné, a na straně druhé, kdy potvrzení či vyjádření coby (do jisté míry) flexibilnější forma odborného posouzení bude zcela – s ohledem na absenci pochybností vypracovaného potvrzení či vyjádření – postačovat.

Zatímco za znalecký posudek podle § 127 odst. 1 o.s.ř. lze považovat jen takový posudek, který podal soudem ustanovený znalec, ze slovního spojením „lze použít“, uvedeného v § 127 odst. 4 o.s.ř., vyplývá, že potvrzení nebo odbor-

né vyjádření nemusí být vyžádáno soudem, ale může jím být i potvrzení nebo odborné vyjádření předloženo účastníkem (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1619/99).

4.2 Postup soudu před ustanovením znalce

Příprava jednání a následné slyšení účastníků napoví, zda k posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, je nezbytné zpracovat znalecký posudek. Mohou se totiž vyskytnout situace, kdy právě prostřednictvím procesních postojů účastníků takového postupu není třeba, i když by jinak k odbornému posouzení bylo nutno přistoupit. Typicky může jít o spory o vypořádání společného jmění manželů (dříve bezpodílového spoluvlastnictví) ve vztahu k oceňování věcí, které tvoří tzv. masu nevypořádaného majetku účastníků. Je pochopitelné, že při oceňování těchto věcí jde zpravidla o posouzení skutečností, které vyžaduje odborné znalosti a je tedy (jinak) třeba ustanovit ve smyslu ust. § 127 o.s.ř. znalce. Provedení tohoto důkazu není však bezpodmínečně nutné ve všech případech. Zejména to není nutné tam, kde půjde o ocenění běžných normálně opotřebovaných věcí menší hodnoty. Jak např. vyplývá ze Stanoviska bývalého Nejvyššího soudu ČR publikovaného pod Rc 1/81, provedení takového důkazu nebude bezpodmínečně nutné ve všech případech. Zejména to nebude nutné tam, kde půjde o ocenění běžných normálně opotřebovaných věcí menší hodnoty. V takovém případě by se soudy mohly výjimečně omezit i na údaje účastníků řízení za předpokladu, že je vyslechly jako účastníky řízení (§ 131 o.s.ř.). Půjde zejména o stáří jednotlivých věcí, způsob jejich získání, cenu, za niž byly koupeny, míru opotřebování, způsob užívání a udržování, jejich případné vylepšení nebo zdokonalení apod. Naopak jakékoli výhrady toho kterého účastníka k rozsahu, ceně, kvalitě věcí vytěsňují úvahy o vynechání znaleckého posudku.

V převážné většině soudních sporů, kde rozhodnutí závisí na odborném posouzení, soudy přistupují k ustanovení znalců, jimž ukládají zpracování znaleckého posudku. Ještě před tímto

opatřením soudu by však účastníci měli mít možnost vyjádřit se, zda má být tento důkaz prováděn, jakož i k osobě znalce, zejména z hlediska jeho odbornosti, zvýšených nákladů spojených se vzdáleností v jeho bydlišti od místa ohledání, jeho případného vyloučení apod. Jak vyplývá z Rozboru a zhodnocení úrovně občanského soudního řízení u soudů prvního stupně ve vybraných druzích soudní agendy, Pls 5/66 bývalého Nejvyššího soudu, soud má ustanovit znalce po slyšení účastníků, aby znal jejich stanovisko před jeho ustanovením. Slyšení účastníků před zamýšleným ustanovením znalce je důležité nejen z hlediska následně soudem učiněné verifikace důvodnosti takového postupu, ale též (zejména) z hlediska spoluvytváření podkladu k formulování znaleckého zadání (konkrétních otázek, na které má znalec odpovědět).

Pokud jde o otázku vyloučení znalců, občanský soudní řád umožňuje účastníkům, aby se k osobě znalce vyjádřili a vznесли proti jeho osobě příp. námitky. Účastníci řízení se mohou k osobě znalce vyjádřit při jednání do protokolu anebo mohou být vyzváni, aby se vyjádřili v určité lhůtě, přičemž není ani vyloučeno, aby k této písemné výzvě byla připojena doložka, že nevyjádřili-li se účastník ve stanovené lhůtě, bude se předpokládat, že nemá výhrady. Jde o soudcovskou lhůtu, jejíž délka se stanoví podle okolností konkrétního případu a může být prodloužena. Znalec je přitom vyloučen v dané věci tehdy, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům řízení nebo k jejich zástupcům je tu důvod pochybovat o jeho nepodjatosti. O tom, zda je vyloučen znalec rozhoduje předseda senátu. Jestliže se znalec dozví o skutečnosti, pro kterou je vyloučen, je povinen ji oznámit neprodleně předsedovi senátu, který posoudí důvodnost znalcem namítané skutečnosti, jež má vnášet pochybnosti o jeho nepodjatosti. Tak např. jedním z důvodů, kdy lze důvodně pochybovat o nepodjatosti znalce pro poměr k účastníkovi řízení, je skutečnost, že mezi nimi existuje pracovní poměr k témuž zaměstnavateli. Je totiž zřejmé, že se v takovém případě jedná o vztah ekonomické závislosti, jednak nelze ani vyloučit možnost, že přístup znalce při vypracování zna-

leckého posudku mohou (vědomě či nevědomě) ovlivnit pocity kolegiality a loajality či obavy před nepříznivými pracovní-společenskými dopady. Takový případ např. nastává, podává-li soudu jako znalec znalecký posudek pracovník Generální inspekce Českých drah ve věci zaměstnance Českých drah. Jak judikoval Ústavní soud, pokud obecné soudy při zjišťování skutkového stavu vycházely ze znaleckého posudku znalce, který byl z podání znaleckého posudku vyloučen, přičemž se jednalo o důkaz pro rozhodnutí ve věci klíčový, zatížily své rozhodnutí zásadní procesní vadou (nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. II. ÚS 35/03).

Před ustanovením znalce soud musí vzít v úvahu i stupeň odbornosti, jehož je třeba k podání posudku. Musí proto před ustanovením znalce posoudit a popřípadě i se znalcem projednat stupeň náročnosti posudku z hlediska výběru tohoto znalce s potřebnou kvalifikací. Jen tak lze zabránit tomu, že bude přibrán znalec s nižší nebo vyšší kvalifikací, než odpovídá náročnosti odborného posouzení určité skutečnosti. V případě, že by soudy ustanovily znalce, aniž by přihlížely k náročnosti podání posudku z hlediska kvalifikace určitého znalce, mohl by tento postup (pokud by znalec sám na to neupozornil a znalecký posudek nepodal) vyvolat pochybnosti o správnosti znaleckého posudku, podal-li posudek znalec s nižší kvalifikací, nebo by mohl vyvolat potíže při určování odměny, podal-li posudek znalec s vyšší kvalifikací (srov. Rc 1/81). Soudy pochopitelně musí také dbát i toho, aby znalcem byl ustanoven odborník toho oboru, popřípadě z jeho odvětví, do něhož spadá posouzení konkrétní skutečnosti. V opačném případě dochází k situacím, kdy znalec soudu signalizuje, že posouzení sporné skutečnosti vyžaduje jiné odborné znalosti (např. znalec z oboru odhadu nemovitostí se nemůže vyjadřovat ke statické nemovitosti, znalec z oboru stavby, nemá-li specializaci na vodní stavby, nemůže posuzovat skutečnosti týkající se vad díla – vodní stavby atp.). Je tedy třeba vždy pečlivě uvážit obor, resp. odvětví, pro který byl znalec ustanoven, a to včetně posouzení, jaké odborné otázky je třeba v řízení řešit.

4.3 Ustanovení znalce, znalecké zadání a forma znaleckého úkonu

Zpravidla po slyšení účastníků soud postupem předvídaným v ustanovení § 127 odst. 1 o.s.ř. přistoupí k vydání usnesení, jímž ustanoví příslušného znalce ke znaleckému úkonu. Posledně zmíněné ustanovení přitom umožňuje soudu, aby znalci uložil podat posudek buď v písemné, nebo v ústní formě, a aby se v odůvodněných případech spokojil místo výslechu znalce s písemným posudkem. S pouhým písemným posudkem lze se spokojit zejména tam, kde lze důvodně předpokládat, že k doplnění nebo objasnění posudku nebudou vznášeny dotazy. Soudy takto ve většině případů postupují a zpravidla se omezují na provedení důkazu posudkem, který znalec zpracoval písemně. K jednání volají znalce zpravidla jen tam, kde vznikají pochybnosti o správnosti nebo úplnosti posudku. Soudy např. neprovádějí výslech znalce ve věcech, v nichž znalec nemůže danou problematiku svou výpovědí objasnit více, než se stalo v písemném posudku.

Usnesení soudu o tom, že bude proveden důkaz znalcem, jakož i usnesení, jímž je znalec ustanoven, je usnesení, kterým se upravuje vedení řízení; tímto usnesením není soud vázán a proti němu není přípustné odvolání. Přesto účastníci velmi často odvoláním napadají uvedená usnesení s výhradou, že důkaz znaleckým posudkem je v předmětné věci nadbytečný, neúčelný atp. Tato odvolání jsou z výše uvedených důvodů odvolacími soudy odmítána.

Jelikož cit. usnesení představuje rozhodnutí soudu, kterým se upravuje vedení řízení, není jím soud vázán. Tak např. pokud by až po ustanovení znalce byly zjištěny skutečnosti, pro které by ustanovený znalec nebyl s to posudek soudu provést, anebo by znalecký důkaz pro rozhodnutí věci nebyl již zapotřebí, může soud své (původní) rozhodnutí o provedení důkazu znaleckým posudkem nebo o ustanovení znalce zrušit.

Písemné vyhotovení usnesení o ustanovení znalce musí obsahovat kromě obecných náležitostí uvedených v § 169 odst. 1 o.s.ř. i náležitosti uvedené v § 13 odst. 1 vyhlášky. Podle tohoto ustanovení příslušný orgán, který v řízení usta-

novil znalce, vymezí ve svém opatření jeho úkol, podle okolností případu též formou otázek tak, aby se znalec zabýval nejen takovými skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba odborných znalostí.

Při vymezení úkolů znalci je nutno vzít v úvahu okolnosti konkrétního případu. V některých případech lze proto vytyčit úkol znalci jenom obecně, zatímco někdy je nutné vymezit požadavek bližšími údaji a někdy pak je třeba tento úkol vymezit formou speciálně zaměřených otázek. V každém případě při vymezení úkolu znalci je nutné uvést, z jakého skutečného stavu má znalec vycházet, k čemu má přihlídnout a s čím se má vypořádat. Tam, kde výsledky dokazování prozatím nesvědčí jednoznačně pro existenci nebo neexistenci určité skutečnosti, z níž má znalec při podání posudku vycházet, a kde konečný závěr o tom bude možné učinit až v rozhodnutí ve věci, lze znalci uložít, aby se vyjádřil alternativně s přihlédnutím k oběma možnostem. Jinak by znalec sám hodnotil provedené důkazy a činil z nich závěry o tom, které skutečnosti jsou prokázány a které nikoli, což může učinit jen soud v odůvodnění rozhodnutí ve věci (Rc 1/81). V cit. stanovisku se dále zdůrazňuje, že je vyloučeno nařítit důkaz znaleckým posudkem tam, kde jde o právní posouzení skutečného stavu věci. Znalost českého právního řádu a s tím spojená možnost se v něm orientovat a jeho ustanovení správně aplikovat a používat je totiž základním předpokladem pro výkon funkce soudce. V Rozboru a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí v občanském soudním řízení u soudů prvního stupně, Prz 36/67 bývalého Nejvyššího soudu (viz sborník I Nejvyššího soudu ČSSR, SEVT, Praha 1974, str. 100) bylo uvedeno, že právní posouzení vyjadřující podřazení zjištěného skutkového děje pod určitý právní předpis náleží výhradně soudu. Soud proto není vázán právním posouzením účastníků řízení a nemůže také přesunout těžiště právního posouzení na jiný orgán nepřislušný k projednání věci nebo na znalce. Není proto možné, aby např. soud uložil znalci, aby „posoudil, zda žalobce nese vinu na dopravní nehodě“ nebo např. „aby sdělil, o kolik procent lze snížit náhra-

du za užívání bytu v důsledku dodávky teplé vody." Z uvedeného vyplývá, že soud nemůže přesunout těžiště právního posouzení na jiný orgán, který není k projednání věci příslušný, nebo na znalce. I když např. znalecký posudek obsahuje ve svých závěrech hodnocení o tom, co jim má být objasněno, jde tu vždy pouze o hodnocení pouze skutkové stránky, jejímž podkladem musí být důkladná, všestranná a objektivní analýza znalcem zkoumaných skutečností, nikoliv však právní posouzení.

Znalce lze ustanovit nejen za účelem posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ale též (být výjimečně) i za účelem (pouhého) zjištění okolností, na kterých závisí soudní rozhodnutí. Takový postup může být zvolen např. v případě, kdy soud potřebuje zjistit (vypočítat), jakou částku měl plátcce mzdy povinného svému zaměstnanci srazit v situaci, pokud jde o takové zjištění za několikaleté období, pro které se měnila dlužníková mzda, ale i konkurence vymáhané pohledávky s dalšími přednostními, příp. i nepřednostními pohledávkami. Za těchto okolností už z důvodů procesní ekonomie je účelné použít na výkonání poměrně složitých a zejména rozsáhlých početních úkonů zkušeností znalce a nařazení znaleckého dokazování (v takovém případě) nelze považovat ani za neodůvodněné, ani za odporující právním předpisům (srov. Stanovisko Nejvyššího soudu SSR ze dne 26. 9. 1979, sp. zn. 1 Cz 115/79).

4.4 Povinnosti účastníků (jiných osob) vůči znalcům

V souvislosti s ustanovením znalce může předseda senátu účastníkovi (účastníkům), popřípadě i někomu jinému uložit, aby se dostavil ke znalci, předložil mu potřebné předměty, podal mu nutná vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření, popřípadě zkoušce krve, anebo něco vykonal nebo snášel, jestliže je to k podání znaleckého posudku třeba. Jestliže by např. účastník soudem uloženou povinnost umožnit znalci ohledání nemovitosti (za účelem zjištění obecné ceny nemovitosti) nesplnil, nepřistupuje se zde k výkonu rozhodnutí, nýbrž takové chování

může být posuzováno za účastníkův hrubě ztěžující postup soudu v řízení, za což může být dotčenému účastníkovi uložena i pořádková pokuta, a to i opakovaně (srov. § 53 o.s.f.). Je třeba také zdůraznit, že o povinnosti účastníků, popřípadě jiných osob, předložit určitou věc, může rozhodnout jen soud. Znalec jim takovou povinnost nemůže ukládat a nemůže na nich sám splnění soudem uložené povinnosti vynucovat.

Otázka znaleckého zkoumání má souvislost s finanční stránkou věci (nákladů řízení). Ustanovení § 141 odst. 1 o.s.f. proto předsedovi senátu umožňuje, aby uložil účastníkovi, u něhož nejsou podmínky pro osvobození od soudních poplatků, aby složil zálohu na náklady důkazu, tedy i znaleckého posudku, který navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených anebo v jeho zájmu. Při zvažování zpracování znaleckého posudku přítom v zásadě není určující úvaha soudu, že případné náklady znaleckého posudku mohou přesáhnout částku, která je předmětem sporu. Jak kupř. judikoval Krajský soud v Ústí nad Labem, tato úvaha (zvýšení výdajů spojených se znaleckým posudkem) nemůže redukovat důkazní řízení (neprovádět další důkazy), zejména když soud má možnost (i povinnost) uložit účastníkovi, aby složil zálohu na náklady důkazu, který navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu (usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28.3. 2000, sp. zn. 9 Co 164/2000). Podle Nejvyššího soudu nezaplátil-li účastník zálohu na náklady důkazu, k jejímuž složení byl usnesením vyzván, není to samo o sobě důvodem k tomu, aby soud neprovedl důkaz, který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci. Ustanovení § 141 o.s.f. soudy neumožňuje, aby jen z důvodu nezaplacení zálohy na náklady důkazu, upustil od provedení důkazu, který nařídil a který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci. Na základě vykonatelného usnesení, kterým byla účastníkovi uložena povinnost složit zálohu na náklady důkazu, totiž soud vymáhá zaplacení zálohy cestou výkonu rozhodnutí, a to až do vydání rozhodnutí, kterým se řízení končí.

4.5 Vlastní činnost znalce, přibrání konzultanta a náležitosti znaleckého posudku

Poté, co soud ustanoví znalce a uloží mu znalecké zadání, je znalci povětšinou zaslán spis s tím, aby v soudem stanovené lhůtě zpracoval znalecký posudek. Znalec je ze zákona povinen tuto znaleckou činnost vykonávat osobně (je nezastupitelný) a případné nedodržení této povinnosti znemožňuje, aby (jinou osobou) zpracovaný znalecký posudek se mohl stát podkladem pro rozhodnutí ve věci. Navíc důsledky se mohou projevit k samotnému znalci, který může být příslušným orgánem odvolán.

Jestliže to vyžaduje povaha věci, je znalec oprávněn přibrat konzultanta k posuzování zvláštních dílčích otázek; tuto okolnost spolu s důvody, které k ní vedly, musí uvést v posudku. Odpovědnost znalce přítom není dotčena ani v oné části posudku, o níž bylo konzultováno. Konzultantem, který byl přibrán znalcem k posouzení zvláštních dílčích otázek může být pouze osoba odborně způsobilá k posouzení těch otázek důležitých pro podání znaleckého posudku, i když není zapsána do seznamu znalců. Ze zákona nevyplývá požadavek, aby konzultant byl znalcem; rozhodujícím předpokladem pro jeho činnost je však jeho odborná způsobilost zadanou problematiku vyřešit (srov. např. Rt 54/89). Na druhé straně není možné, aby celý posudek vypracoval konzultant; takový postup znalce by byl očividně v rozporu s právní úpravou a zjištění takové skutečnosti znemožňuje vzít za podklad pro rozhodnutí takto zpracovaný znalecký posudek.

Úloha konzultanta spočívá v tom, že je s to posoudit pouze některé (částečné) otázky, na které svojí odborností nepostačuje přibráný znalec. V rámci přibrání konzultanta musí tedy znalec postupovat tak, aby jeho odpovědnost nebyla dotčena ani v té části posudku, o níž bylo konzultováno. To znamená, že sice není vyloučeno, aby konzultant byl odborníkem z jiného oboru, než je znalec, jeho úkolem však musí být jen posouzení dílčí otázky, jež tvoří podklad pro posudek z oboru znalce. V případě, kdy je k objasnění více skutečností důležitých pro rozhodnutí

ve věci třeba odborných znalostí z více oborů a nejde jen o dílčí otázky v uvedeném smyslu, je nutné přibrat znalce z každého oboru (srov. Rt 20/2000).

Pokud jde o vlastní provedení posudku, v něm je znalec povinen uvést popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhm skutečností, k nimž při úkonu přihlížel (nález), a výčet otázek na které má odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky. K tomu, aby soud mohl odpovědně hodnotit znalecký posudek, nesmí se znalec omezit na podání odborného závěru (tedy posudku v užším slova smyslu), nýbrž musí mít možnost z posudku poznat, ze kterých zjištění znalec vycházel a na základě jakých úvah došel ke svému závěru (znalecký posudek tedy musí obsahovat i nález).

Z hlediska dalších náležitostí musí být písemný znalecký posudek sešit, jednotlivé stránky musejí být očíslovány, sešívací šňůra musí být připravena k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti. Znalec je přítom povinen písemný posudek na požádání státního orgánu osobně stvrdit, doplnit nebo jeho obsah blíže vysvětlit. Každé vyhotovení písemného znaleckého posudku musí být znalcem podepsáno a opatřeno otiskem pečeti.

Je-li toho k podání posudku třeba, je znalec oprávněn používat přístroje, jiných zařízení a materiálů organizace, u níž pracuje. Ve výjimečných případech, jestliže je to k podání posudku nezbytné, je povinna též jiná organizace, která má potřebné přístroje, zařízení a materiály, umožnit znalci na jeho žádost jejich použití, ledaže jde o organizaci, jejíž zařízení plní zvláštní úkoly ve veřejném zájmu.

4.6 Hodnocení znaleckého posudku

Činnost soudu směřuje k zajištění dostatečných podkladů, na jejichž základě lze ve věci rozhodnout. Skutkový stav soud zjistí po procesu hodnocení jednotlivých důkazů. Povinnost soud je, aby důkazy hodnotil podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti a aby pečlivě přihlížel ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.

Znalecký posudek je jedním z důkazních prostředků (§ 125, § 127 o.s.ř.), který soud sice hodnotí jako každý jiný důkaz podle § 132 o.s.ř., od jiných se však liší tím, že odborné závěry v něm obsažené nepodléhají hodnocení soudem podle zásad § 132 o.s.ř. Soud hodnotí přesvědčivost posudku co do jeho úplnosti ve vztahu k zadání, logické odůvodnění jeho závěrů a soulad s ostatními provedenými důkazy. Hodnocení důkazu znaleckým posudkem tedy spočívá v posouzení, zda závěry posudku jsou náležitě odůvodněny, zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů a zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení. Z uvedeného vyplývá, že důkaz znaleckým posudkem soud hodnotí jako každý jiný důkaz, nemůže však přezkoumávat věcnou správnost odborných závěrů (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2002, sp. zn. 25 Cdo 583/2001).

Soud při hodnocení znaleckého posudku musí zkoumat, zda provedený úkon byl učiněn řádně, tj. zda znalec dodržel soudem uložené zadání (zodpověděl na otázky, resp. zadání soudu k předmětu znaleckého úkonu s určitě a srozumitelně vyloženým závěrem, který má oporu v podkladových materiálech, netrpí rozpory atd.). Zjistí-li soud, že znalec ne zcela splnil úkol, který soud vymezil ve svém opatření, případně nesplnil jej vůbec, nebo nedostatečným způsobem, podle okolností případu posoudí, zda znalce opatřením zaváže k doplnění tohoto neúplného (nedostatečného) posudku, a to i případně cestou realizace pořádkového opatření (uložením pořádkové pokuty dle § 53 odst. 1 o.s.ř.), nebo zda za účelem posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví jiného znalce.

Aby soud mohl znalecký posudek odpovědně hodnotit, nesmí se znalec omezit ve svém posudku na podání odborného závěru, nýbrž z jeho posudku musí mít soud možnost seznat, z kterých zjištění v posudku znalec vychází, jakou cestou k těmto zjištěním dospěl a na základě jakých úvah došel ke svému závěru (Rc 47/

55). Závěry znaleckého posudku přitom nelze bez dalšího přebírat, ale je třeba v případě potřeby je ověřovat i jinými důkazy, a to zejména tehdy, jestliže mohou být pochybnosti o správnosti závěrů znaleckého posudku. Tak je tomu např. tehdy, připouští-li znalecký posudek možnost zpřesnění jím uváděných údajů, avšak k tomuto zpřesnění znalec nepřikročí, nebo postupuje-li znalec ve znaleckém posudku podle určitého předpisu, ale v dílčím závěru se od něho bez bližšího zdůvodnění odchýlí (srov. Rc 33/95). Může také dojít k situaci, kdy jednotlivé dílčí závěry ve svém souhrnu si do určité míry odporují, nebo vycházejí ze zjištění, které neodpovídá znalcem popisovanému jevu, resp. souhrnu skutečností, k nimž měl znalec přihlížet.

Má-li soud při rozhodování k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce, musí je zhodnotit v tom smyslu, který z nich a z jakých důvodů vezme za podklad svého rozhodnutí a proč nevychází se závěry druhého znaleckého posudku. Ustanovení § 127 odst. 2 o.s.ř. sice stanoví, že znalecký posudek je možno také dát přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí, ovšem takový postup lze zvolit v těch situacích, kdy závěry z dosavadního posudku či posudků (mnohdy účastníci v průběhu řízení předloží posudek, který na jejich objednávku zpracoval jiný znalec) nelze uvedeným postupem odstranit, resp. kdy soud má pochybnosti o přijatých závěrech znalce a tyto rozpory se nepodařilo odstranit ani výslechem znalce. V této souvislosti lze odkázat na instruktivní rozhodnutí Nejvyššího soudu, který vyložil právní názor, že přezkoumání závěrů znaleckého posudku ve smyslu ustanovení § 127 odst. 2 o.s.ř. dalším posudkem jiného znalce, vědeckého ústavu nebo jiné instituce (tzv. revizní znalecké zkoumání) je namístě tehdy, jestliže znaleckým dokazováním nebyly objasněny všechny skutečnosti potřebné k rozhodnutí ve věci, k nimž je třeba odborných znalostí, popř. jestliže soud má k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce a pro tyto rozpory, které se nepodařilo v řízení odstranit, nemožno být tyto znalecké posudky podkladem pro rozhodnutí (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne

25. 4. 2002, sp. zn. 25 Cdo 583/2001). V jiné věci Nejvyšší soud judikoval, že za vadu řízení nelze považovat takový postup soudu, který znalecký posudek, o jehož správnosti vznikly pochybnosti, nepodrobil reviznímu znaleckému přezkumu a vzal za podklad svého rozhodnutí odlišný závěr vyplývající z odborného vyjádření, o jehož správnosti nemá pochybnosti (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 1999, sp. zn. 2 Čdo 1619/99). Je však nezbytné, že provedl-li soud v řízení dokazování několika znaleckými posudky, přičemž závěry posudků se rozcházejí, musí soud – nepřistoupil-li ke zpracování revizního znaleckého posudku – podrobně dovodit, z jakých důvodů pokládá za správné např. závěry jednoho z těchto posudků na rozdíl od dalších.

O jinou procesní situaci půjde, jestliže předmětem dokazování bude znalecký posudek, jenž zpracoval znalec, kterého soud v daném řízení neustanovil (znalecký posudek byl zpracován např. na základě objednávky účastníka řízení, který jej v řízení předložil k důkazu). Jak již bylo zdůrazněno shora, písemné znalecké posudky zpracované mimo řízení mají povahu důkazu listinou (§ 129 o.s.ř.), nikoli důkazu podle § 127 o.s.ř., přičemž případná záměna svědecké výpovědi za znalecký posudek (výslech znalce), převzme-li soud odborné závěry svědka, představuje vadu řízení, která mohla mít vliv na správnost rozhodnutí (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 1998, sp. zn. 3 Cdo 385/96).

4.7 Odměňování znalců

Znalec má za podání posudku právo na odměnu podle stanovených sazeb. Odměna se stanoví podle stupně odbornosti potřebného k provedení úkonu a podle množství účelně vynaložené práce. Odměna se přitom může krátit, jestliže úkon nebyl proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě. O odměně a náhradě nákladů, popř. případně o náhradě mzdy znalce rozhoduje státní orgán, který si vyžádal znalecký posudek. Při určování výše odměny za znalecký úkon se hodnotí především:

a) povaha a rozsah úkonu a stupeň odborné kvalifikace potřebné k jeho provedení, a to v každé z položek provedeného úkonu,

- b) charakter a účelnost pomocných prací; při znaleckém úkonu je studium spisu zpravidla součástí úkonu,
- c) přiměřenost doby trvání úkonu, a to též porovnáním s obdobnými odbornými úkony a částkami odměn za ně účtovanými,
- d) dodržení stanovené lhůty znalcem, zejména bylo-li uloženo spěšné provedení úkonu,
- e) zda úkon spočíval v přezkoumávání posudku provedeného jiným znalcem.

Na ty znalecké úkony, na něž dopadá paušální odměna, je třeba odměnu určit z této odměny. Pokud znalec doloží mimořádné okolnosti svědčící pro to, aby odměna nebyla paušální částkou určena, může státní orgán při určení odměny postupovat podle § 16 a 20 vyhlášky. S účinností od 1. 1. 2003 došlo ke zvýšení sazeb odměn za znalecké posudky, která činí podle náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, a to za jednu hodinu práce 100 až 350 Kč. Znalec má vedle odměny nárok i na náhradu cestovních a jiných výdajů. Kromě cestovních výdajů a náhrady mzdy se jedná o hotové výdaje, které znalec zaplatil za použití zařízení nebo pomůcek organizaci při provádění znaleckého úkonu a za pomocné práce. Takové náklady lze však uhradit pouze znalci, nikoliv přímo právnické či fyzické osobě, která na základě objednávky znalce provedla např. příslušná měření či rozborů nutné k vypracování znaleckého posudku. Tak např. ve věci (o určení otcovství) vedené pod sp. zn. 19 C 131/99 Okresní soud v Děčíně nepřiznal znalce výdaje, které ve skutečnosti znalce za provedení měření příslušné právnické osobě neuhradila, když v rámci hotových výdajů požadovala jejich uhrazení přímo zmíněné právnické osobě. V této souvislosti okresní soud zdůraznil, že náhrada hotových výdajů se poskytuje znalci na základě předložených dokladů, které je znalec povinen vyúčtovat. V posuzovaném případě však znalce nebyla s to prokázat hotové výdaje (za použití přístrojů, konzultace, použitý materiál), takže takto vyúčtované náklady nelze znalce přiznat. Okresní soud dále zdůraznil, že pokud znalce namítala, že s ohledem na pozdní úhrady znaleckého by při nápadu znaleckých

posudků nebyla s to právnícké osobě, která jí poskytla předmětné přístroje a provedla přísl. měření, hradit tyto náklady, je třeba odkázat na ust. § 28 odst. 2 vyhlášky, podle něhož znalec má nárok na poskytnutí zálohy na úhradu cestovních a jiných výdajů. Institut zálohy tedy podobným situacím předchází, to ovšem v případech, kdy znalec o takovou zálohu soud s příslušným odůvodněním požádá. Bylo by však zákonu odporující, pokud by soud hradil náklady jinému subjektu než znalci, to vše za situace, kdy tyto náklady znalci nevznikly. Je totiž pouze věcí znalce – též v souvislosti s daňovými a účetními aspekty – jakým způsobem si vyřeší otázku použití přístrojů přísl. organizace z hlediska úhrady nákladů, které poté – v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku – je oprávněn (jako vzniklé náklady) vyúčtovat. Případné nedostatky v této oblasti však jdou k tíži znalce (usnesení Okresního soudu v Děčíně ze dne 19. 2. 2001, sp. zn. 19 C 131/99, publikované v časopise Soudní rozhledy č. 10/2003).

Otázce úhrady odměny znalce a náhrady dalších výdajů je tedy věnovat patřičnou pozornost, neboť nikoli výjimečně znalci předkládají neúplná či nesprávná vyúčtování, neuvádějí podrobnou specifikaci, vyúčtování předkládají s nedostatečným vymezením jednotlivých položek, jež mají spoluurčovat odměnu a (hotové) výdaje. Soudy se pak mnohdy s tímto vyúčtováním spokojí, údaje znalce v nich obsažené nekontrolují a přiznávají odměny a náhrady nákladů v plné (znalci) účtované výši bez ohledu na to, zda odpovídají skutečně vynaloženým pracím a skutečně vzniklým a účelně vynaloženým výdajům. Mnohdy také v rozhodnutí neuvádějí s odkazem na příslušná ustanovení důvody, pro které bylo rozhodnuto o jednotlivých položkách.

Rozhodnutí o znalečném je svou povahou a postavením osoby, o jejímž nároku je rozhodováno, rozhodnutím správním, byť je činěno v soudním řízení. Soud, resp. orgán činný v trestním řízení se při jeho přijímání musí řídit zásadami správního řízení, neboť libovůle při výkonu veřejné moci je z ústavního hlediska nepřipustná. Na správní povahu rozhodování o znalečném lze usuzovat i z postavení těch, o jejichž náro-

cích se rozhoduje, tedy znalců samotných. Znalci jsou ve vztahu k orgánu veřejné moci, který je ustanovil, v postavení nerovném, podřízeném, tj. v postavení, které charakterizuje veřejnoprávní vztah. Rozhodování státního orgánu o nárocích znalců je rozhodnutím o nárocích majících svůj základ ve veřejném, tj. správním právu. Podle Ústavního soudu, pokud znalec provede dle pokynů orgánu, který je ustanovil do řízení, řádně a včas posudek, vzniká mu legitimní očekávání na odměnu určenou podle právních předpisů. Takový nárok má přitom majetkovou povahu a spadá proto pod ochranu čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, jako ochrana vlastnictví. Správní rozhodnutí o takovém nároku podléhá řádnému soudnímu přezkumu (usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2003, sp. zn. I. ÚS 360/2003).

5. Závěr

Znalecká činnost v občanském soudním řízení představuje v řadě případů zásadní verifikační okolnost, která v konkrétní věci ovlivňuje procesní výsledek soudního případu. Odborné posuzování skutečností soudem ustanovenými znalci napomáhá soudům při zjišťování skutkového stavu věci, tedy spoluvytváří materiální podklad pro rozsouzení věci ať již ve sporném, nesporném nebo v trestním řízení. Výkon znalecké činnosti je vysoce náročnou (odbornou a odpovědnou) činností, která napomáhá soudům při řešení soudních případů. Pro účastníky řízení je přitom nezbytná základní orientace v náhledu na smysl a účel znalecké činnosti a na konkrétní procesní limity výkonu znaleckých úkonů v soudním sporu a metody hodnocení výsledků této činnosti (znalecké posudky). V tomto článku byly tedy čtenářům nastíněny základní principy výkonu znalecké činnosti (zejména v občanském) soudním řízení, které by jim měly v hrubém nástinu osvětlit tuto materii s tím, že v některém z dalších čísel Poradce bude pozornost zaměřena na konkrétnější souvislosti výkonu této činnosti, a to z pohledu výběrem zvolených znaleckých oborů (odvětví).